

CSELENFI SÁNDOR FIA JÁNOS

BUDINSZKI ISTVÁN

A következőkben egy újabb, több irodalmi alkotásban is fellelhető, *Szendrő* és így vidékünk történelmében is jelentős szerepet játszó személyt kísérek meg bemutatni. *Cselenfi Sándor fia János* gömöri kismemesi családból származott. Őse, *Cselen* 1282-ben *Gömör vármegye* alispánja volt, s az *Ákos nemzetségből* származott.¹ Ugyanezen nemzetségből származtak *Szendrő* várának későbbi birtokosai, a *Bebekek* is. *János* atyja *Cselen fia Sándor* 1321-ben *Gömör vármegye* szolgabírája volt.² Tehát *János*, ellentétben a *Képes Krónika* és a későbbi hagyomány megnevezésével nem „*Potok megyei*”³, hanem gömöri család leszármazottja, aminek később ispáni tisztét is betöltötte. A család és *János* is egy 1330. évi áprilisi eseményen keresztül kerül a középpontba. 1330 és 1337 között ugyanis ő töltötte be *Szécsényi Kónya* királynéi asztalnokmester mellett az asztalnokmesteri tisztséget.⁴ Az asztalnokmester (*magister dapiferorum reginalium*), vagy más néven étkefogó a királyi lakománál az ételt felszolgálók felügyelője, előjárója volt.

1330. április 17-én, kedden a királyi család *Visegrádon* az asztalnál ült, amikor a királyné egyik udvarhölgyének apja kardot rántva váratlanul rájuk támadt. A királyné főétkefogója (vagy más néven asztalnokmestere), *Szécsényi Tamás fia Miklós*, köznéven *Kónya mester* távollétében annak helyettese, *Cselenfi Sándor fia János*, ahogy a leírások említik, „*egy jó indulatú ifjú*” volt a felügyelő. Az uralkodónak szánt első csapás csak részben sikerült, *Károlynak* csupán a jobb karját érte könnyebb sérülés, lemetszette azonban a királyné védekezéséért kinyújtott jobb kezének a négy ujját. Ezután *Felicián* a királyi gyermekeket akarta megölni. A négyéves *Lajos* és a hároméves *Endre* nevelői, *Kenesich Gyula fia Miklós* és *Drugeth Miklós* azonban a saját testükkal védelmezték neveltjeiket, miközben súlyos fejsérülést szenvedtek. Végül *Cselenfi Sándor fia János*, a királyné al-

---

¹ Karácsonyi János: A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig. In: Arcanum DVD Könyvtár IV.

² Sziklay János – Borovszky Samu (szerk.) *Gömör- Kishont vármegye*. Bp. é. n. (Magyarország vármegyéi és városai.) (Arcanum DVD Könyvtár III.)

³ Erre vonatkozóan lásd *Kristó Gyula* magyarázatát: „*Potok a ma Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Sárospataknak felel meg, amely egy hajdani igazgatási egység központja volt*”. In: *Képes Krónika*. (Ford. Bellus Ibolya.) Bp., 1986. 380. old.

⁴ *Engel Pál*, mint írja, 1330. 08. 01. és 1337.03.27. között találkozott olyan forrásokkal, amelyek *Cselenfi* ezen tisztség viselőjeként említik, de a *Képes Krónika* mellett több forrás is őt jelöli meg az 1330. április 17-i esemény szereplőjeként. *Engel Pál: Magyarország világi archontológiája 1301-1457.* (Arcanum CD-Rom.)

életfogyja törével leszúrta *Feliciánt* és a földre taszította, majd a berohanó udvari vezékek teljesen szétkaszabolták. Feldarabolta testét az ország különböző városaiba, fejét *Budára* küldték intő példaként. *Felicián* hasonló nevű fiát és szolgáját, akik sikertelenül kíséreltek meg elmenekülni, lófarokra kötözve végezték ki, holttestüket a kutyáknak vetették. *Leányát, Klárát* kihurcolták a királyi udvarházból, orrát és ajkait megcsonkították úgy, hogy fogai kilátszottak. Nyolc ujját is levágták, majd városról városra hurcolták, miközben az utcákon és a tereken azt kellett kiáltoznia: „*Így jár, aki hűtlen lesz a királyhoz!*”. Idősebbik lányát, *Sebét, Bechei Imre* parancsára *Léván* fejezték le, férjét, *Bors nembeli Palásti Kopajt* pedig három testvérével együtt felakasztották. Az eset után tartott ítélőszéken az ország előkelői *Felicián* rokonságát harmadízigen halálra ítélték, nemzetségét, távolabbi rokonait jószágvesztéssel sújtották.⁵

Zách Felicián a *Nógrád* megyében előkelő birtokos *Záh* nemzetség tagja volt, és a XIV. század első évtizedében *Csák Máté* familiárisa lett. 1308-ban a *Gentilisszel* folytatott kékesi tanácskozáson a trencsényi oligarcha egyik tanácsosa volt. Nem tartott ki *Máté* oldalán, hanem 1318 táján *Károly Róbert* táborába állt. Ennek köszönhetően büntetlenséget élvezett, javait megtarthatta, sőt 1321-ben a felvidéki *Sempte* várnagyává lépett elő. A krónika szerint „*a király megkedvelte, szabad bejárást engedett neki, és ajtaja mindig nyitva állt előtte*”. Leánya, *Klára*, *Károly Róbert* negyedik feleségének, a lengyel *Erzsébetnek* az udvarhölgyei közé került.⁶

Zách tettének okáról kétféle vélemény létezik a történetírásban. Főleg a 19. századi romantikus történetírói hagyomány állítja be úgy az esetet, hogy *Felicián* egy, az uralkodó elleni összeesküvés részeként akarta kiirtani a királyi családot. A másik változat szerint viszont nem volt társadalmi oka *Felicián* tettének. Eszerint *Kázmér herceg, Lokietek Ulászló* lengyel király fia és utóda, a későbbi *Nagy Kázmér* nővére, *Erzsébet királyné* segítségével elcsábította a gyönyörű *Zách Klárát*, s a lány apja ezt akarta megtorolni. A történeti hagyomány inkább ezt a szerelmi történettel átszőtt változatot hangsúlyozta, többek között *Nagy Iván, Kristó Gyula, Dümmerth Dezső* és *Bertényi Iván* is. *Zách Felicián* illetően története rokonítható *Bánk bán* feleségének előző századi, a *Képes Krónikában* röviden elmondott históriájával. Mindkét esetben ugyanis a királyné külföldi rokona csábítja el az udvar egy szép hölgyét, amiért aztán a bosszú a királyné ellen fordul. Arra vonatkozóan azonban, hogy a 13. századi történet hatott-e a 14. századira vagy esetleg fordítva, eltérő a kérdéssel foglalkozók álláspontja.⁷ *Bertényi Iván* hangsúlyozza, hogy nem „*a letűnt oligarchához húzó erők utolsó, kétségbeesett akciója*” volt, hanem az *Arany János* által is megénekelte családi sérelem motiválhatta *Zách* akcióját.⁸ (*Harangoznak délre, / Udvari ebédre; / Akkor mene Felicián / A király elébe. // A király elébe, / De nem az ebédre: / Rettenetes bosszuálló / Kardja volt kezébe. // „Életed a lányéért / Erzsébet királyné!” / Jó szerencse, hogy megváltja / Gyöngye négy ujjáért. // „Gyermekemért gyermek: / Lajos, Endre, halj meg!” / Jó szerencse, hogy Gyulafi / Rohan a fegyvernek. // „Hamar a gazembert... / Fiaim, – Cselényi ...!” / Ott levágák Feliciánt / A király cselédi. – // „Véres az ujjad, / Nem vérzik hiába: / Mit kívánsz most, királyi nóm, / Fájdalom díjába?” // „Mutató ujjamért*

⁵ Bertényi Iván: *Magyarország az Anjouk korában*. Bp., 1987. 82-83. old.

⁶ Engel Pál – Kristó Gyula – Kubinyi András: *Magyarország története 1301-1526*. Bp., 2002. 48. old.

⁷ Bertényi Iván: i. m. 85. old.

⁸ Bertényi Iván – Gyapay Gábor: *Magyarország rövid története*. Bp., 1997. 111. old.

/ Szép hajadon lányát; / Nagy ujjamért legény fia / Borzasztó halálát; // A más kettőért / Veje, lánya végét; / Piros vérem hullásaért / Minden nemzetségéért!)

Károly Róbert nem sokkal a merénylet után, 1332. jan. 20. kelt oklevelében elbeszéli az egész eseményt. Fejérpataky László szerint „elmondja, hogy a királyi család éppen ebédnél ült, mikor Zách Feliczán dühétől elragadtatva betört, a királyi családra rohant s annak összes tagjait ki akarta törölni az élők sorából, de az isteni kegyelem nem engedé e bűnös szándék véghezvitelét. A királynőnek jobb kezét már levágja, a király jobbán is sebet ejt; ekkor azonban Cselény János bátran közbecsap, szíjjas dárdájával (bicellum) Záchon több sebet ejt, mi a merénylő életének véget vet.⁹ Nézzük meg János e „bátor tettének”, illetve az általa használt fegyvernek a mibenlétét. A Pallas Nagy Lexikona Záh címszava alatt az eseményre vonatkozóan a következőket találjuk: „ez időt felhasználva Cselénfia János al-asztalnok hátulról Záh Felicián nyaka és lapockája közé vágta fokesát (csákányát) s úgy a földre rántotta.”¹⁰ Valószínűleg ezt a hagyományt követi Orlai Petrics Soma Zách Felicián című 1860-ban keletkezett olajfestménye, amely ma a Magyar Nemzeti Galériában található.

A Képes Krónika – talán a leghitelesebb forrás a merénylet eseményeinek tekintetében – viszont a következőket meséli el: „amikor az ott álló királyfiakat is meg akarta ölni (Zách Felicián), a gyerekek nevelői, Kenesichi Gyula fia és János nádorispán fia, Miklós közbeléptek, és bár az említett gyermekek megmenekültek, ők halálos sebet kaptak a fejükön. Ekkor egy derék ifjú, a Potok megyei Sándor fia, János, aki akkor a királyné al-étektfogója volt, rárohant Feliciánra, mint valami vérengző fenevadra, és törével erősen a nyaka és a lapockája közé sújtva keresztüldöfte és a földre terítette. Az ajtókon keresztül innen is, onnan is berohantak a király bajvivő vitézei, és rettenetes kardjukkal ízekre szabdalták a nyomorultat; kardcsapásaik szinte teljesen eltorzították őt.”¹¹ Következésképpen a történeti hagyomány háromfajta fegyvertípust sorol fel: dárda, kétélű tör és csákány.

A probléma valószínűleg a *bicellus*, mint fegyverfajta megítélésében gyökerezik. A *bicellus* ugyanis ismert és kedvelt fegyverfajta volt az *Anjou-kori Magyarországon*. Oklevelekben gyakran említik, használják nemesek, polgárok és jobbagyok is, hatalmaskodásnál, utcai verekedéseknél, s a Kís Károly ellen 1386. február 7-én elkövetett merénylet alkalmával is ezt használta Forgách Balázs pohárnokmester. A Pallas Nagy Lexikonának *bicellus* szócikke alatt a következőket találjuk: „régii magyar törvényekben és krónikákban előforduló fegyvernév, melyet különféle kép magyaráznak.” E helyen a nyílvesztő, a kétélű tör, valamint a csákány (vagyis „olyan fegyver, amellyel ütni és szúrni is lehet”) jelentéseket sorolja fel, utóbbi igazolására Szirmay A. magyarázatazt említi: Szirmay ugyanis „igazolásátul hivatkozik Turóczi azon soraira, melyekben elmondja, hogy midőn Zách Felicián a királyi családra rontott, a királyné étekhordója, János, Sándor pataki ispán fia, Bicellussal keményen a Felicián tarkójára sújtott, és ezt keresztül szúrva a földre terítette (inter collum et scapulan fortiter feriendo transfixit; Joh de Thwroc: Chronica Hungarorum. P. II. cap. 96. Schwandtner J. Gy. kiad., Bécs, 1746. 162. lap).”¹²

⁹ Fejérpataky László: *A gróf Károlyiak Oklevelei*. = Turul, 1883. 1. sz.

¹⁰ A Pallas Nagy Lexikona. (Arcanum CD-Rom.)

¹¹ Képes Krónika. (Ford. Bellus Ibolya.) Bp., 1986. 257. old.

¹² A Pallas Nagy Lexikona. (Arcanum CD-Rom.)

A bicellus magyarországi jelentése azonban Kubinyi András munkája óta nem vitatott: ez a fegyver „kétélű, közepes hosszúságú tör, amelynek markolata két oldalon a végén szarvszerűen felhajlik”¹³. A *Képes Krónika* illusztrációján is ez utóbbi verzió látszik igazolódni, amely éppen *Cselenfi Sándor fia János* tettét ábrázolja.

Mint láttuk, Károly szörnyű büntetést szabott ki olyan borzalmas kegyetlenséggel, hogy a bosszúállásnak ez a magyar történelemben egyedülálló módja Károly Róbert alakját hosszú időre elhomályosította a történetírásban. Bár személyesen nem ő ítélkezett, hanem „a felháborodott” rendi bíróság, bárói számára általában, a belső kör tagjai számára különösen Károly király a megmentőt, a felemelkedés forrását jelentette. Így érthető, hogy 1330-ban a magyar arisztokrácia tagjai hajlandók voltak pecsétjükét ráfüggeszteni arra az „ítéletre”, amely a magyar szokásjogot lábbal tiporva a végrehajtás után szicíliai vérboszszút mondott ki a király ellen merényletet megkísérlő Zách Felicián „klánja” ellen.¹⁴

Zách összes birtokát az uralkodó elkobozta, s ebből a legnagyobb részt önfeláldozó tette jutalmául *Cselenfi Sándor fia Jánosnak* és testvéreinek (*Miklós esperes* és *Jakab*) a merénylő összes nógrádi és gömöri birtokait eladományozta. A beiktatás e terjedelmes birtokokba – mint *Fejérpataky* elmondja – részenként történt. Az esztergomi káptalan 1333-ban az új birtokosokat a Gömör megyei *Jeszte* birtokába iktatta be; aminek megtörténtével Károly 1334-ben privilegialis oklevélben *Cselenfit* s testvéreit annak birtokában megerősítette.¹⁵ *Feliciánnak* a következő birtokait kapták adományul: *Szárász-Brezova*, *Tenkenteleke*, *Polichna*, *Elesztyén*, *Mátyásteleke*, *Karancs-Ság*, *Lapújtó*¹⁶. A Nógrád megyei birtokokban 1335-ben történik az iktatás, a határok részletes leírásával. Ő és testvérei kapták ugyancsak adományul 1335. május 25-én a *Zách-nemzetség* többi tagjaitól, *Csigától*, *Kázmérnak* egy másik *Felicián* nevű fiától, *Lőrinc fia Pétertől*, *Folkus* fiától, *Lukács fia Keménytől*, *Berend fia Pétertől*, *Jakab fia Istvántól*, *István fia Domonkostól* elkobzott birtokokat¹⁷. Ezen birtokok név szerint a következők: *Kotroczó*, *Ettes*, *Bénateleke*, *Hartyán*, *Ság*, *Ságújfalu*, *Ludvég*, *Két Dályó*, *Berendefölde*, *Törincs*, *Litke*, *Helimbafalva* és *Egyházás Gerege*. E birtokok közül később János és Jakab 1343-ban *Törincs* helységet *Jolsvatapolcáért* elcserélték.¹⁸ Mikor a beiktatások megtörténtek, akkor adta ki a király 1336. febr. 29-én az ünnepélyes adománylevelet, újra elbeszélvén *Cselenfi mester* érdemeit.¹⁹ (1336. 28. Febr. *Carolus rex, possessiones ex crimine Feliciani de Zach ad se devolutas, magistro Joanni filio Alexandri filii Cselen, vicesgerentis magistri dapiferorum reginae.*)²⁰

---

¹³ Süttő Szilárd: Volt-e kettős uralom Magyarországon Kis Károly országlása idején? = *Aetas*, 21. évf. 2-3. szám, 245. old. – Kubinyi András idézett cikke: *Bicellus*. Adatok egy középkori fegyverfajta meghatározásához. = *Budapest Régiségei* XXIII. 1973. 189-192. old.

¹⁴ Fügedi Erik: *Ispánok, bárók, kiskirályok*. Bp., 1986. 267. old.

¹⁵ *Fejérpataky* László: i. m.

¹⁶ Sziklay János – Borovszky Samu (szerk.): Nógrád vármegye Bp. é. n. (Magyarország vármegyéi és városai.) (Arcanum DVD Könyvtár III.)

¹⁷ Sziklay János – Borovszky Samu (szerk.): Nógrád vármegye...

¹⁸ Karácsonyi János: *A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig*. (Arcanum DVD Könyvtár IV.)

¹⁹ *Fejérpataky* László: i. m.

²⁰ Farkas Gábor Farkas – Király Péter: *ELTE Egyetemi Könyvtár Elektronikus könyvek – Kéziratok*. Bp., 2006. 214. old.

E nagy adomány megvetette *Cselenfi* gazdagságának és fényes pályájának alapját. Birtokait később még tovább növeli. A *Cselenfi* ág ősi birtokaira vonatkozólag nincsenek adatai, csak szerzett birtokait ismerjük. *János* az *Illy* nevű falut kapta adományul *Szécsényi Konya* asztalnokmestertől, a kit a viseigrádi merénylet elkövetésekor helyettesített.²¹ 1347-ben zálogba veszi a *Nógrád megyei Terencs* birtokot a *Béjai család* tagjaitól. 1348-ban már mint gömöri és csongrádi ispán és szegedi várnagy *Nógrád megyei Ság* falujában – amiről később családját nevezetik – heti vásárjogot szerez; *Nagy Lajos* 1354-ben e jogban ünnepélyesen meg is erősítette. Hatalmas befolyásáról tesz tanúságot, hogy 1354-ben *Lajos királytól* adománylevelet eszközöl ki *Kudurzó* nógrádmegyei birtok felől, amely a magvaszakadt *Kudurzói* családé volt²².

A birtokadományok által mint említettem megnyílt előtte az út a magas méltóságok felé is. A tisztségek rekonstruálásában *Engel Pál* műve volt segítségemre.²³ Mint említettem 1337-ig viselte a királynéi al-asztalnokmesteri tisztséget, s 1337. márciusában már mint a királyi aula tagja szerepel. 1339. márciusától 1340. decemberéig az oklevelek *Revistyei*, vagy 14. századi nevén *Ricsei* várnagyként említik, amely vár korábban a már említett *Csopaj (Zách Felicián veje)* tulajdona volt, s 1331-ben szállt a királyra. Ezután, már *Nagy Lajos* alatt 1344-ben lett megyéje, *Gömör* ispánja, s tiszét 1353 júliusáig töltötte be. Királyi uradalom nem volt a megyében, csak néhány falu, amelyek a *Nógrád megyei Fülelek* várhoz tartoztak. 1330 tájától az ispáni tiszt *Fülek* várnagyságával volt tehát összekapcsolva. A gömöri ispánsági tiszttel egyidőben viselte a csongrádi ispánsági tiszteket is 1348 és 1355 között. *Csongrádban* az ispáni tiszteket a korszakban mindvégig a szegedi királyi vár várnagyságához ill. birtoklásához kapcsolódott.

Reizner János említi, hogy szegedi várnagy és titkos tanácsos tiszteében kötötte meg *Velencében* a köztársaság és *Lajos király* közt azt a békét, melynek értelmében ünnepnapokon a magyar lobogó *Szent Márk terén* kitűzendő volt.²⁴ 1348 júniusában *Nagy Lajos* a nyitrai püspök, *Vásári Miklós* társaságában *Velencébe* küldte fegyverszünet kötése végett. A követek *Velencében* augusztus 1-4-ig tanácskoztak a Signoriával a fegyverszünetről. *Pór Antal* a tanácskozásról a következőket írja: „*némi nehézséget okozott, hogy a magyarok csak öt évre kívánták a kötést, a velenceiek pedig tízre; meg hogy a magyarok Mladent, a klisszai grófot (kenézt) nem akarták befoglalni a békébe, a kormánytanács pedig ezt kérte. Hanem miután a signoria kijelentette: ha a fegyverszünet létre jő, a magyar király hadait velencei területen nem bántja senki, sőt barátságos fogadtatásban fognak részesülni s erre nézve rendeletet küld tisztejeinek; a tengert is nyitva tartja a magyar király számára, csak azt ne kívánják, hogy Velence más népek ügyeibe avatkozzék, kivéven ha békét akar szerzeni: a magyar követek engedtek, és a fegyverszünetet, Mladent is belefoglalván, nyolcz évre megkötötték, az okmányt 1348. évi augusztus 5-én kiállították*”²⁵

---

²¹ Karácsonyi János: i. m.

²² Fejérpataky László: i. m.

²³ Engel Pál: *Magyarország világi archontológiája 1301-1457.* (Arcanum CD-Rom.)

²⁴ Reizner János: *Szeged története.* I. köt. 49. old.

²⁵ Pór Antal: *Nagy Lajos 1326 – 1382.* Bp. 1892. (Magyar Történeti Életrajzok.) (Arcanum DVD Könyvtár III.)

Fügedi Erik megemlíti, hogy az ispánok között kevés olyat találunk, aki egyszerre két, esetleg több megyét kormányoz. Mint írja, az élen *Cselení János* állt ugyanis *Nagy Lajos* uralma alatt jutalmul egyszerre állt *Gömör*, *Csongrád* és *Somogy* élén. Őt *Balassa nem-beli Dancs* komáromi és túrói ispán követett, *Lackfi Pál* is „csak” zempléni és beregi ispán, valamint *Wolfart Ulrik* soproni és mosoni ispán egyidőben.²⁶ *Cselení Sándor fia János Somogy megyei* ispánságára vonatkozóan nem találtam adatot, *Fügedi* valószínűleg *János testvérére*, *Miklósra* gondolhatott, akit *Engel* 1332 és 1335 között mint somogyi főesperest említ. *János* másik testvérét, *Jakobot* 1337-ben mint udvari ifjút említik,²⁷ valószínűleg *János* tettetől nem függetlenül került a fiatal *Jakab* – aki egyben a *Méhi család* őse is volt – a királyi udvarba, valamint az egyházi pályát választó fivére, *Miklós* sem a főesperesi székbe.

Jánost 1355. január 20-án *Gimes* várában találjuk, ahol 1360-ig gyakorolja tisztét. A vár 1356-ban szállt *Erzsébet királyné* kezére. Ugyanezen oklevél említi meg *Cselení Sándor fia Jánost* a szendrői várnagyi székben, mint a királyné várnagya. A forrásokban ekkor, 1355. január 20-án vele tűnik fel *Szendrő* vára, ahol még hétszer említik meg *János várnagyként*, utoljára 1360. szeptember 15-én.²⁸ A vár építésének pontos idejét nem ismerjük. Annyit tudunk róla, hogy a 14. század közepén, 1370-ben még biztosan királyi vár.²⁹ Ezzel kapcsolatban *Tomka* azt a megjegyzést teszi, hogy az *Anjouk* erős kormányzata nem indokolja kellően, hogy *Szendrőn* várat emeljenek. Elképzelhető tehát az is, hogy – mint ahogy rendszerint történt – esetleg egy korábban (a 13. század második felében, a 14. század elején) felépített magánvárat szerzett meg a király, s bízta várnagyai kezére.³⁰

Szendrő korabeli állapotára a pápai tizedlajstrom adataiból következtethetünk. Eszerint *Szendrő Szent Istvánról* nevezett egyháza 1332-ben 32 garas egyházi tizedet fizetett³¹, majd ugyancsak 1332-ből említik a pápai tizedszedők *Marcus de Zunderew-t* 27 garassal.³²A pápai tizedlajstrom 4 éven keresztül (1332-1337) adja meg a borsodi esperességhez tartozó papok által fizetett tizedet. *Györffy György* számításai szerint a megye 91 plébániája közül az évi átlagban a legnagyobb összeget fizetők, s így legnépesebbek a következők: *Kaza* 35, *Szendrő* 31 3/4, *Szentpéter* 29, *Edelény* 27, *Felzsolca* 22, *Harsány* 21, *Püspöki* 19 és *Miskolc* 18 garassal. Tehát *Szendrő* mindenképpen kiemelkedik a mezővárosi fejlődés útjára lépett vásárhelyek közül is, hiszen *Boldva* átlaga 13 garas, *Szentpéteré* 29, és (*Szendrő*-) *Ládé* 13 1/2.³³ Mindhárom helység vásáros volt, *Muhit* pedig egy 1332-ben kiadott oklevél cívesnek nevezi, azaz mezővárosi rangra emelték.³⁴ *Muhi* átlag-

²⁶ Fügedi Erik: i. m. 294. old.

²⁷ Engel Pál: *Középkori magyar genealógia*. (Arcanum CD-Rom.)

²⁸ Engel Pál: Magyarország világi archontológiája 1301-1457. I., Budapest, 1996. 51. old.

²⁹ Engel Pál: *Királyi hatalom és arisztokrácia viszonya a Zsigmond-korban*. Bp., 1977. 155. old.

³⁰ Tomka Gábor: *Szendrő várai*. = Veres László – Viga Gyula (szerk.): *Szendrő monográfiája*. Szendrő, 2002. 126.

³¹ *Monumenta Vaticana* I., Bp., 1887. 248. old.

³² U. o., 325. old.

³³ Györffy György: *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*. I. Bp., 1966. 747. old.

³⁴ Tóth Péter: Szempontok a borsodi mezővárosok középkori és koraiújkorai történetének vizsgálatához. = Faragó Tamás (szerk.): *Studia Miskolciensia* 1. Miskolc, 1994. 114. old.

ban 12 2/3 garast fizetett. Ezek mellé felsorakozhat viszont még három település, amelyek – legalábbis plébánosai jövedelmeiből következően – „mezővárosi szintű” népességet mondhatott magáénak: *Edelény*, *Sajókaza* és *Szendrő*.

Tóth Péter szerint a 13. század közepén kezdődött ugyanis, de a századforduló után vált teljessé a gömői bányavidék – a pelsőci uradalom, illetve *Rozsnyó* környéke – betelepítése, amelynek méreteire jellemző, hogy az esztergomi érseknek az ebből a vármegyéből származó tizedjövedelmei ez idő alatt csaknem a hétszeresére emelkedtek. A kialakuló bányavárosok – *Csetnek*, *Dobsina*, *Rozsnyó* – közvetlen közelében több mint két tucat agrárfalu létesült, amelyek feladata nyilvánvalóan az egyre népesebb bányavárosok ellátása volt. Természetföldrajzi adottságaik következtében azonban e falvak éppen a korszak egyik legfontosabb mezőgazdasági árucikkével, a borral nem tudták ellátni a városok lakosságát. *Tóth Péter* szerint éppen a bor iránti keresletnek a gömői telepítések következtében történt hirtelen megnövekedése indította el a mezővárosi fejlődés útján azokat a felső-borsodi településeket, amelyek megfelelő adottságokkal rendelkeztek ahhoz, hogy területükön kialakuljon a szőlőművelés. A 15-16. század fordulóján keletkezett püspöki számadáskönyvekből, pedig kiderül, hogy egyrészt éppen a mondott mezővárosok voltak a bordézsma-cultellusok központjai (*Sajószentpéter*, *Sajókaza*, *Szendrő*, továbbá mellettük *Miskolc*), másrészt pedig, hogy – amint a dézsmabérlet-összegek mutatják – az itt termelt borok mennyisége és minősége vetekedett a később oly híressé vált hevesi és zempléni borokéval.³⁵

Tehát ekkor *Cselenfi* egy – a korszak viszonyai között – elég népes és fellendülő település és a hozzá kapcsolódó vár királynéi várnagyi tisztét töltötte be egyidőben a gimesi váréval, valószínűleg haláláig, 1360. szeptember 15-ig. Sőt 1358 júniusa és 1360 szeptemberétől ugyancsak eddig az időpontig a királynéi ajtónálló- vagy udvarmesteri (*magister ianitorum reginalium*; *magister curiae reginalis*) tisztséget is betöltötte, ami 1360-tól az udvarbíró helyett a királynéi udvar rangban második méltósága volt.³⁶ *Süttő Szilárd* egy érdekes dokumentumra hivatkozik: 1359. VIII. 25. (DL 49921): (*Iohannis filii Alexandri magistris ianitorum regalium*). Eszerint *Cselenfi János* egyszerre viselte a királyi és királynői ajtónálló-mesteri címet.³⁷ Így szerinte az *Engelnél* hivatkozott 1359. II. 4-i adat (DL 5721) is rá, és nem *Gönyüi Jánosra* vonatkozhat.

Györffy szerint *Cselenfi* tettéért kapta jutalmul többek között a közeli, telepések lakta *Borsod* falut is.³⁸ Egy 1332-ből és egy 1333-ból származó oklevélből arról értesülünk, hogy *Cselenfik* a korábbi birtokos *Karásziakkal* álltak perben. *Karászi László*, akit mint „*Edelényiek*” (*de Edelynum*) neveztetnek, itt ekkor kisebb fajta uralommal bír, melyhez *Edelény* mellett *Borsod*, *Császa*, *Ludna*, *Olán*, *Réti* és *Sáp* tartozott. *Réti*t és *Ludná*t az *Ákos nembéli Cselenfikkel Borsodért* folytatott pert lezáró egyezség értelmében az *Edelényiek* átengedték ellenfeleiknek.³⁹

³⁵ Tóth P.: i. m. 114. old.

³⁶ Engel P.: *Magyarország világi archontológiája 1301-1457.* (Arcanum CD-Rom.)

³⁷ Süttő Szilárd: Adalékok a 14-15. századi magyar világi archontológiához, különösen az 1384-1387. évekhez. = *Levéltári Szemle*, 2002. 4. sz.

³⁸ Györffy Gy., 1966. 747.

³⁹ Zsoldos Attila: *Karászi Sándor bán és utódai.* (Észrevételek a narratiók eredetéről és szerepéről.) = *Századok*, 2001. 397. old.

Jánost 1339-ben említik a források az osztrák nemesi származású, Pozsony megyei birtokos *Tellesbrunni Ágnes* – vagy mint a későbbi okiratok nevezik: *Anna, Angelika* – férjeként.⁴⁰ Két közös gyermekük volt, akik már az említett *Ság (Karancsság)* nevű birtokról a *Sági* előnevet használták. *Miklós* váradi püspök lett, *István* leszármazottai között találjuk a *Balázs* (1415-1448) nevű nógrádi és somogyi ispánt, akit az 1439. szept. 17. *Tüdőréven* tartott országgyűlésen jelenlevő 4 főpap és 58 báró társaságában találjuk.⁴¹ *Cselenfi Sándor fia János* halála 1365 előtt állhatott be, mert *Lajos király* ez évben kelt megerősítő záradéka róla mint elhunyról beszél.⁴² Az *Engel Pál* által közölt archontológiában az öt szerepeltető utolsó adatok mindegyike a következő dátumot jelölik meg: 1360. szeptember 15.⁴³

*Cselenfi Sándor fia János bicellusával leszúrja a királyi családra támadó Zách Feliciánt.
(Miniatúra a Képes Krónikából.)*

---

⁴⁰ Wertner Mór: Családtörténeti adalékok: A Tellesbrunniak. = *Turul*, 1895. 2. sz. 82. old.

⁴¹ Engel Pál: *Magyarország világi archontológiája 1301-1457.* (Arcanum CD-Rom.)

⁴² Fejérpataky László: i. m.

⁴³ Engel P.: *Magyarország világi archontológiája 1301-1457.* (Arcanum CD-Rom.)